

หมอมี่และหมอชิต ไม่เกี่ยวกับหิดและผี

สวัสดิ์ครับท่านผู้อ่านที่เคารพ... เมื่อไม่กี่วันมานี้ ผมได้เล่นเกมส่นตามล่าหาภาพปกนิตยสารสารคดีจากอินเทอร์เน็ต สามารถได้ภาพปกงาม ๆ ขนาด ๑๐๐๐ ขึ้นไป ตั้งแต่ฉบับที่ ๑ ถึงฉบับที่ ๓๓๓ อย่างครบถ้วนไม่ตกหล่น ถือเป็นความใส่ใจที่พิถีพิถันนี้สำเร็จ

นิตยสารสารคดีเป็นนิตยสารที่ผมเคยเป็นสมาชิกเมื่อครั้งอยู่ที่ประเทศไทย ผมรู้สึกสุใจที่ได้เห็นเพื่อนเก่า ยังคงเสนอผลงานดี ๆ ออกมาอย่างต่อเนื่อง ฉบับต่อไปหรือฉบับที่ ๓๓๔ ประจำเดือนกุมภาพันธ์ก็จะเป็นฉบับขึ้นปีที่ ๒๘ ของนิตยสารสารคดีพอดีครับ

ในระหว่างที่ท่องอินเทอร์เน็ตหาปกนิตยสารสารคดีผมได้ไปเจอข้อมูลหนึ่งของมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ เข้าโดยบังเอิญคือ เรื่องราวของ “หมอมี่ หมอชิต หมอเหล็ง” บุคคลทั้งสามก็คือ นายชิต นกาศัพท์หรือหมอชิต ผู้ให้กำเนิดยานัตถ์หมอชิต นายบุญมี เกษมสุวรรณ หรือหมอมี่ ผู้ให้กำเนิดยานัตถ์หมอมี่ และร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) หรือหมอเหล็ง หัวหน้าคณะกบฏร.ศ. ๑๓๐

ข้อความหนึ่งกล่าวว่า “หมอชิตผู้นี้คือที่มาของชื่อ สถานีขนส่งหมอชิต” จึงทำให้ผมนึกถึงบทความในตอนที่ชื่อ “หมอชิต” มาจาก Dr.Cheek ใช่ไหม?” ลงในคอลัมน์ด้านใจฉันท ฉบับที่ ๕๕๕ เดือนมิถุนายน ๒๕๕๔ (ค.ศ. ๒๐๑๑)

หมอชิตก็คือนายแพทย์มิชชันนารีชาวอเมริกันที่ได้รับมอบหมายให้ไปเผยแผ่ศาสนาและรักษาโรคที่เชียงใหม่ แต่เขามิพดุงกรรม

โฆษณายานัตถ์หมอมี่ ในปี ๒๔๑๘

เป็นนักเลงรัก ชอบรับซื้อเด็กสาว ๆ มาอยู่กับเป็นนางบำเรอของเขาจำนวนมากมายหลายสิบคน จนเป็นที่รำลึกของชาวบ้าน แม้แต่ลูกเด็กเล็กแดงก็รับรู้เรื่องราวของเขาในฐานะ “หมอชิตพิจิตนารี” จากบทเพลงพื้นเมืองบรรยายถึงวีรกรรมเชิงสังวาสของเขากับนายหลุยส์ ลีโอ โนเวนส์บุตรชายของแห่มแอนนาที่มีต่อหญิงสาวพื้นเมือง จนชาวบ้านร้องกันอย่างแพร่หลายด้วยเนื้อหาขึ้นต้นว่า “ป้อเลี้ยงหมอชิต กับมีสสะหลาย เอาสาวนอนตวยสองคืนสิบห้า.....” บทเพลงนี้ นายคิมเบิลยู.เอส. บริสโตว์แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “Doctor Chitt and Missa Louis sleeping with two girls, two nights for fifteen rupees...”

ในตอนหนึ่งผมกล่าวไว้ว่า “ชื่อสถานีหมอชิตมาจากชื่อของเขาหรือไม่ ที่มาของชื่อนี้ยังเป็นปริศนามาถึงทุกวันนี้” ดังนั้นชื่อสถานีหมอชิต อาจจะมาจกชื่อหมอชิต เจ้าของยานัตถ์ชื่อดังจากกรุงเทพฯท่านนี้ก็ได้ และคุณเหตุผลพอที่จะเบียดความเชื่อที่ว่า หมอชิตมาจากชื่อของหมอชิตนายแพทย์คนดังของภาคเหนือลงได้ครับ

@@@

เมื่อผมทราบข้อมูลนี้ ก็จำเป็นต้องต้องแก้ไขหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมในสิ่งที่อาจผิดพลาดไป ผมจึงตั้งใจที่จะเขียนเรื่องของ หมอมี่กับหมอชิต สองหมอขายยาแผนโบราณเจ้าของเวชภัณฑ์ “ยานัตถ์” ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในยุค ๕๐ ปีย้อนหลังลงไป ส่วนคนรุ่นใหม่

โฆษณายานัตถ์หมอมี่

ในยุค ๒๐ ปีย้อนขึ้นมาคงแทบจะไม่มีใครจำยานัตถ์กันแล้ว ทั้งที่ยานัตถ์ทั้งสองยี่ห้อยังมีจำหน่ายอยู่ในปัจจุบัน

ในการเขียนบทความนี้ ผมได้หาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตแต่ก็ไม่ได้มากนัก จึงต้องหันมาพึ่งหนังสือจากห้องสมุด ผมปล่อยเวลาค้นหาข้อมูลอย่างสบาย ไม่กดดันใด ๆ เพราะตั้งใจไว้ว่า ถ้าหาข้อมูลไม่ได้ก็จะเอาลอกข้อมูลของมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ และจากของมูลนิธิหมอมี่นี้แหละครับ

ผมใช้เวลาหาข้อมูลทั้งวันทั้งคืน ถ้าหิวก็ไปหาอะไรกิน ถ้าง่วงนอนก็งีบสักพัก แต่สมองมันตื่นไม่ง่วงและไม่หิว ถือเป็นภาระลดน้ำหนักไปในตัวครับ

ปกติผมพอจะจำเนื้อเรื่องที่เคยอ่านผ่านตาได้ว่า มาจากเล่มใดบ้าง แต่ “ยานัตถ์” ผมจำไม่ได้ว่ามีใครเขียนถึงเรื่องนี้ ส่วนหสนิยายพลนิกริมหงวนที่ผมอ่านจนขึ้นใจ ได้เอ่ยถึงยานัตถ์ไว้อย่างน้อย ๓ ตอนคือตอน “ผีหลอก”, “โจรโนแบกแคด” และ “อรัญเทวี” สองตอนแรกเป็นเหตุการณ์ในปี ๒๔๘๔ (ค.ศ. ๑๙๔๑) ตอนสุดท้ายเป็นเหตุการณ์ในปี ๒๔๘๑ (ค.ศ. ๑๙๔๘) ครับ

หสนิยายสามเกลอยังเอ่ยถึงน้ำยาอุทัยผลิตภัณฑ์ในเครือหมอมี่อีกหลายตอน เช่นในตอน “ท้ามฤตยู” และตอน “วัยเด็ก” ซึ่งทั้งสองเป็นเหตุการณ์ในปี ๒๕๐๖ (ค.ศ. ๑๙๖๓) เป็นการล้อเลียนชื่อสินค้าเช่นน้ำยาอุทัยลูกสาวหรือน้ำยาอุทัยลูกเขยหมอม่า อย่างยาสีฟันคอลเกตก็ล้อเลียนเป็นยาสีฟันคลองปานามา เป็นต้น

ในตอน “โจรโนแบกแคด” ตอนที่หนึ่งกล่าวว่า “...กิมหงวนจูนก็เหมือนนินยานัตถ์ที่เดียวทั้งขวด” และในตอน “อรัญเทวี” กล่าวว่า “คุณหญิงวาดหีบหมากและพลุ จีบใส่ปากเคี้ยวอย่างเอร็ดอร่อย หีบขวดยานัตถ์เทใส่ฝ่ามือเอาถ้อยนาบรจจุยานัตถ์ แล้วยกขึ้นเป่าพรวดสมองใสสบายหัว”

จากข้อความทั้งสองนี้ทำให้เห็นภาพว่ายานัตถ์เขานัดกันอย่างไร สรรพคุณของยามันซาบซ่าเพียงใด และถ้าเป็นคนร่วมสมัยจะทราบทันทีว่า ยานัตถ์ที่คุณหญิงวาดใช้ยี่ห้ออะไร.. ผมขอเฉลยว่า ยี่ห้อหมอชิตครับ

โฆษณายานัตถ์หมอมี่

เมื่อนึกถึงยานัตถ์ในชีวิตจริงสมัยเป็นเด็กบ้านริมคลองบางกรวย พอผมจำความได้ก็เห็นแม่ชิตยานัตถ์แล้ว แม่กินหมากกินพลูด้วย แต่พอผมอายุสิบกว่า ๆ แม่ก็เลิกกินหมากแล้ว ส่วนยานัตถ์แม่ยังนึดอยู่พักใหญ่ ก่อนที่จะเลิกไปในที่สุด

ยานัตถ์ที่แม่ใช้คือ ยานัตถ์หมอมี่ ญาติผู้ใหญ่ในรั้วบ้านเคยกันต่างก็ใช้แต่ยานัตถ์หมอมี่กันทั้งนั้น ผมจึงรู้จักแต่ยานัตถ์หมอมี่ โดยไม่รู้จักยานัตถ์หมอชิตแต่อย่างใด

ในยุคนี้มีคำที่พูดแบบล้นพ้นติดปากในกรุงเทพฯว่า “ยานัตถ์หมอมี่แก้ผีแก้หิด ยานัตถ์หมอชิตแก้หิดแก้ผี” แต่บางกรวยซึ่งถือว่าเป็นบ้านนอก ผมไม่เคยได้ยินข้อความนี้ จึงไม่มีโอกาสได้ทราบว่ามียานัตถ์หมอชิตกับเขาด้วย

ยานัตถ์ที่แม่ใช้เป็นขวดขนาดเล็กกรุ้นฝาจากพลาสติกสีแดง คือรุ่นที่ใช้ระหว่างปี ๒๔๓๔ ถึง ๒๕๓๒ (ค.ศ. ๑๙๙๑-๑๙๙๘) ผมมีภาพจากพิพิธภัณฑ์หมอมี่มาให้ดูด้วยครับ

ขวดยานัตถ์มีขนาดเล็ก บางครั้งผมจะเอาฝาจากพลาสติกแบบ ๆ มาใช้เล่นหมากฮอสแทนฝาเบียร์ (ฝาน้ำอัดลม) เมื่อเปิดฝาจุกออก จะมีจุกไม้ก๊อกอุดปากขวดอีกชั้นหนึ่ง ต้องใช้ที่เปิดขวดน้ำอัดลมแบบมีไขเกลียวเจาะดึงเอาจุกออกมาก่อน จึงจะถึงตัวเนื้อยานัตถ์ซึ่งเป็นผงละเอียดสีน้ำตาล

จากข้อมูลของพิพิธภัณฑ์หมอมี่กล่าวถึงสมุนไพรที่รับหลวงที่ใช้ทำยานัตถ์ประกอบด้วย ยาลุน, พิมเสน, โกรฐสอ, โกรฐหัวบัว, โกรฐเชียง และปูนแดง

@@@